YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
Hallinnolliset ja kansainväliset asiat
Henna Haapala 7.6.2016

Viite: Liikenne- ja viestintävaliokunta / E 45/2016 vp / Asiantuntijalausunto

Valtioneuvoston selvitys: Ajankohtaiset arktiset kysymykset Euroopan unionissa, Euroopan unionin kolmas arktinen tiedonanto

Asiantuntijakuuleminen keskiviikko 8.6.2016 klo 11:15

Ympäristöministeriö toteaa, että Euroopan unionin kolmannen arktisen tiedonannon ympäristösisältö on vahva. Ilmastonmuutosta ja ympäristöä käsittelevän pääaiheen lisäksi myös kahdessa muussa pääaiheessa - kestävä kehitys ja kansainvälinen yhteistyö – on yhteyksiä ympäristöaiheisiin. Ympäristöasioiden kannalta keskeisiä lähtökohtia ovat ilmastonmuutos ja sen nopeat vaikutukset arktisella alueella sekä arktisen muutoksen globaalit vaikutukset.

Tiedonannossa todetaan, että taloudellisella toiminnalla, ml. EU:n omat toimet ja päätökset, on vaikutuksia arktisella alueella ja sen alkuperäiskansojen elinolosuhteisiin. EU:n tavoitteena on vahvistaa arktisten yhteisöjen taloudellista, sosiaalista ja ympäristö resilienssiä (kestävyyttä). Tiedonannossa nostetaan myös Jäämeren kansainvälisten merialueiden (kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolella olevien alueiden) hallinnan parantamisen tärkeys, sillä tällä hetkellä näillä alueilla ei ole mitään hallintamekanismia.

Ympäristöministeriö korostaa, että ilmastonmuutoksen torjuminen ja siihen sopeutuminen, ympäristönsuojelu ja luonnon monimuotoisuuden säilyminen ovat keskeisiä aiheita arktisia kysymyksiä käsiteltäessä. Arktinen luonto on maailman herkimpiä ekosysteemejä, joten ympäristöriskien ennakointi ja olosuhteiden huomioiminen taloudellisessa toiminnassa arktisella alueella on tärkeää sekä ympäristö- että taloudellisen kestävyyden kannalta. Ilmastonmuutoksen torjuminen, ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja ympäristönsuojelu arktisella alueella tarjoavat myös mahdollisuuden hyödyntää suomalaista puhtaan teknologian osaamista.

Ilmastonmuutos, ympäristö ja kestävä kehitys

Tiedonannossa kiinnitetään huomiota ilmastonmuutoksen aiheuttamiin nopeisiin muutoksiin sekä ekosysteemeille ja elinkeinoille aiheutuviin uhkiin arktisilla alueilla. Myös globaalit vaikutukset (merenpinnan nousu ja biodiversiteetti) nostetaan esille. Ilmastonmuutoksen osalta tarvitaan sekä ilmastonmuutoksen torjumiseen että sopeutumiseen liittyvien toimien vahvistamista. Ilmaston muutoksen hillintä ja sopeutuminen arktisella alueella on osa EU:n laajempia toimia ilmastonmuutoksen torjumiseksi.

EU panostaa ilmastonmuutokseen ja ympäristöön liittyvään arktiseen tutkimukseen, ml. seuranta ja monitorointiohjelmat, sekä arktisten olosuhteiden tunteminen. EU pitää ennallaan tämänhetkiset arktiseen alueeseen kohdistuvat tutkimuspanostukset (200 miljoonaa euroa viimeisen vuosikymmenen aikana). Horizon 2014-2020 on keskeinen ohjelma arktisen ympäristötutkimuksen kannalta, vuosille 2016-2017 on varattu arktiseen tutkimukseen 40 miljoonaa euroa. Tutkimuksen osalta korostetaan tutkimustiedon saatavuutta ja avointa dataa. Panostukset satelliitti- ja havainnointiteknologioihin ovat tärkeitä arktisten alueiden ympäristömuutosten seurannan kannalta.

Ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen strategioiden kautta avataan EU:n toimia ja painopisteitä ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Tiedonannossa todetaan EU:n omat kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistavoitteet (40 % vuoteen 2030 ja 80 % vuoteen 2050 verrattuna 1990). Hiilidioksidipäästöjen lisäksi korostetaan myös mustanhiilen ja metaanin vähentämistoimia, mm. YK:n Euroopan talouskomission UNECEn kaukokulkeutumissopimuksen, komission ilmanlaatupaketin, ilmasto- ja puhtaan ilman koalition (CCAC) sekä Arktisen neuvoston työn kautta. EU on valmis yhteistyöhön arktisten maiden kanssa ilmastonmuutoksen vaikutusten sopeutumisen ja resilienssin vahvistamiseksi.

Ympäristönsuojelun osalta tiedonannossa todetaan EU:n panostus arktisten alueiden kannalta erityisen relevantteihin kansainvälisiin ympäristösopimuksiin ja niiden toimeenpanoon, kuten meriensuojelu (YK:n merioikeusyleissopimus UNCLOS ja sen alainen neuvotteluprosessi merellisen biodiversiteetin suojelemiseksi ja kestäväksi käytöksi kansainvälisillä merialueilla), biodiversiteetti ja globaalit 2020 tavoitteet biodiversiteetin katoamisen pysäyttämiseksi.

Tiedonannossa mainitaan arktisten alueiden altistuminen saasteille ja raskasmetalleille ja kansainvälinen työ kaukokulkeutuvan ilmansaasteiden vähentämiseksi, ml. pysyvien orgaanisten yhdisteiden käyttökielto 2020 mennessä, Tukholman sopimuksen (ympäristömyrkyt) tehokas toimeenpano arktisissa maissa ja Minamatan kansainvälisen elohopeasopimuksen nopea ratifiointi. Jätteiden käsittely ja kiertotalous otetaan esille EU:n osaamisen vahvuutena.

Vieraslajien aiheuttamat riskit mainitaan erityisesti merenkulun osalta. Keskisinä kansainvälisinä foorumeina tälle asialle ovat IMO:n kautta tulevat toimet sekä kansanvälinen painolastivesiä koskeva sopimus. Öljyn ja kaasun porauksen osalta todetaan yhteistyö jäsenmaiden, OSPAR:in (yleissopimus Koillis-Atlantin merellisen ympäristön suojelusta) ja muiden tahojen kanssa onnettomuuksien ennaltaehkäisemisessä ja ympäristövalvonnassa. EU toivottaa tervetulleeksi Arktisen öljyntorjuntasopimuksen.

Kestävän kehityksen osalta tiedonannossa nousee ympäristösektorin ja vihreän talouden kannalta mahdollisuutena mm. panostus kestäviin innovaatioihin, mm. kylmäilma teknologiat ja palvelut, energiatehokkuus ja uusiutuvat energiat sekä pienten ja keskisuurten yritysten rooli esim. informaatioteknologiassa, datapalveluissa, suunnittelussa ja kiertotaloudessa. Investoinneissa EU:lla on myös mahdollisuus panostaa arktisilla alueilla mm. energiatehokkuuteen ja matalahiiliteknologioihin. Lisäksi panostukset merenkulun ja merellisten toimien turvallisuuteen ja riskien hallintaan ovat merkittävää myös ympäristöturvallisuuden ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyn kannalta.

Ympäristöministeriö toteaa, että EU:n tiedonannossa on mukana keskeiset arktisia alueita koskevat ympäristökysymykset. EU:n rooli arktisen yhteistyön tukijana korostuu EU:n arktiselle tutkimukselle suuntaamassa rahoituksessa sekä panostamisena niiden globaaleiden ympäristökysymysten ratkaisemisessa, joilla on vaikutusta arktisille alueille. Tällaisia kysymyksiä ovat ennen kaikkea ilmastonmuutos, biodiversiteetin häviäminen ja kaukokulkeutuvat ilmansaasteet. On tärkeää, että EU tunnistaa toisaalta oman vaikutuksensa arktisiin alueisiin sekä toisaalta mahdollisuudet edistää arktista ulottuvuutta kansainvälisissä ympäristösopimusneuvotteluissa.

Kansainvälinen yhteistyö

Kansainvälisen yhteistyön osalta tiedonannossa korostetaan lainsäädännöllisesti ei-sitovia, ns. soft law lähestymistapoja ja EU:n halukkuutta yhteistyöhön eri areenoilla. EU:lla on roolinsa arktisten ja ei-arktisten maiden toimien tukemisessa esim. ilmastonmuutoksen torjumisessa, ympäristönsuojelussa ja tieteellisessä tutkimuksessa. YK:n sopimuksista ja järjestöistä mainitaan mm. ilmastosopimus, kansainvälinen merenkulkujärjestö IMO, kansainvälinen siviili ilmailujärjestö ja YK:n ympäristöohjelma UNEP. Jäämeren hallinnan osalta korostetaan ympäristönsuojelua, rauhanomaista yhteistyötä, riitojen ratkaisemista, kansainvälisiä sopimuksia ja luonnonvarojen kestävää käyttöä. Tiedonannossa noteerataan viiden arktisen rantavaltion kalastusdeklaraatio ja tarve tarkemmalle tiedolle Jäämeren ekosysteemeistä.

Arktisen alueen yhteistyön osalta Arktinen neuvosto on keskeisin toimija. Ympäristöministeriö korostaa, että Suomen tuleva puheenjohtajuus 2017-2019 on merkittävä mahdollisuus tukea Arktisen neuvoston ympäristöyhteistyön sisältöä ja Suomen pitkäaikaista profiilia tämän yhteistyön tukijana. Arktisten maiden yhteistyö syntyi Suomen aloitteesta vuonna 1991, kun Arktinen ympäristönsuojelustrategia hyväksyttiin Rovaniemellä. Tämän pohjalta perustettiin myöhemmin vuonna 1996 Arktinen neuvosto. Ympäristöministeriö toteaa, että ympäristöyhteistyö on merkittävä osa Arktisen neuvoston toimintaa. Asiantuntijoiden yhteistyö ja avoin tiedonvaihto on tärkeää ympäristöasioiden ratkaisemiseksi, mutta lisäksi ympäristöyhteistyö osaltaan edesauttaa jatkuvuuden ja vakauden turvaamista alueella. Alkuperäiskansojen asemalla ja roolilla on erityinen merkitys arktisessa yhteistyössä.